

УДК 378.937+378.126

Світлана Єрмакова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри педагогіки
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

ОСВІТНІЙ МОНІТОРИНГ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИМІРУ

У статті розглядаються особливості виникнення та впровадження моніторингу професійної підготовки майбутнього фахівця. Розглянуто основні сфери застосування моніторингу як способу наукового дослідження. Подані, за науковим дослідженням автора, деякі вимірювання навчального процесу та проведення моніторингу освіти за періодами у контексті європейського виміру. Визначено основні функції освітнього моніторингу.

Ключові слова: моніторинг, моніторинг професійної підготовки, моніторингові засоби діагностики, освітня інформація.

В статье рассматриваются особенности возникновения и внедрения мониторинга профессиональной подготовки будущего специалиста. Рассмотрены основные области применения мониторинга как способа научного исследования. Представлены, по научным исследованиям автора, некоторые измерения учебного процесса и проведения мониторинга образования за периодами в контексте европейского измерения. Определены основные функции образовательного мониторинга.

Ключевые слова: мониторинг, мониторинг профессиональной подготовки, мониторинговые средства диагностики, образовательная информация.

The article discusses the features of the implementation and monitoring of training future specialist. The main scope of monitoring as a means of scientific research is defined. Submitted by the author's research, some measure of the educational process and monitoring of education for periods in the context of European dimension are presented. The main function of educational monitoring.

Key words: monitoring, monitoring of professional preparation, monitoring facilities of diagnostics, educational information.

В умовах інформатизації суспільства і освіти все більш важливими і необхідними стають оперативний педагогічний аналіз освітньої статистики, отримання інформації про рівень навчальних досягнень майбутніх фахівців, оцінка якості педагогічного процесу і освітньої системи. Для цього освітня інформація повинна оперативно оброблятися і доводитися до споживачів, активно впливати на суб'єктів освітнього процесу в цілях підвищення його якості.

Початок розробки моніторингових засобів діагностики відноситься до середини XIX ст., коли в роботах англійського психолога Ф. Гальтона були закладені основи тестування. Пізніше Д. О. Пірсон, П. Ж. Рюлон, Г. Ф. К'юдер і М. В. Річадсон доповнили теорію і практику моніторингових досліджень методом використання статистичних характеристик, таких як валідність і надійність. Так, наприклад, російська педагогічна наука на початку XX ст. безвідмовно прийняла тестову програму як об'єктивну діагностику якості знань студентів, але в 1936 році ухвалою Уряду РК ВКП(б) дослідження тестування було припинене. У 60-х роках XX ст. в роботах Р. Л. Ібела, Р. Глассера, А. Анастасі були прийняті спроби описати тест з погляду його змісту. З цього ж часу у практичній педагогіці починають використовувати критерійні орієнтовані тести (термін запропонований Р. Глассером). Їх особливістю є орієнтація не на усереднену норму виконання тесту майбутніми фахівцями, а на особово-орієнтовані досягнення в конкретній освітній області [5].

Найбільшій увазі заслуговують дослідження, що проводяться в США в кінці 70-х р. XX ст. і присвячені визначенню компетентності студентів на основі введення єдиних для регіону (штату) критеріїв оцінки набутих знань, умінь і навиків за основними дисциплінами [9].

Вказані критерії підкріплені діагностуючими показниками і тестовими технологіями вимірювання, що дозволяє зрештою судити про ефективність національної освіти і допомагає відстежувати зміни якісних параметрів навчання на рівні країни.

Якість освіти в США розглядається як найважливіший чинник забезпечення науково-технічного прогресу і соціально-економічного розвитку країни і нерозривно пов'язано з якістю підготовки фахівців [6]. У даному напрямі інтерес представляють роботи R. Miller, Z. Phillip, V. Wright [7; 8].

Відтак, саме поняття «моніторинг» представляє інтерес з погляду його теоретичного аналізу, оскільки не має однозначного тлумачення, бо вивчається і використовується в рамках різних сфер науково-практичної діяльності.

Складність формулювання визначення поняття «моніторинг» пов'язана також з приналежністю його як сфері науки, так і сфері

практики. Він може розглядатися і як спосіб дослідження реальності, використовуваний в різних науках, і як спосіб забезпечення сфери управління різними видами діяльності за допомогою представлення своєчасної і якісної інформації.

Найзагальнішим чином моніторинг можна визначити як постійне спостереження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або початковому положенню.

Після того як вперше моніторинг був використаний в ґрунтознавстві, потім в екології та інших суміжних науках, він вивчається як в технічних, соціальних науках, так і в різних сферах практичної діяльності. Є підстави говорити, що залишилося мало галузей діяльності, де в тій чи іншій мірі не використовувався б моніторинг.

Основні сфери застосування моніторингу як способу наукового дослідження – це екологія, біологія, соціологія, педагогіка, економіка, психологія, теорія управління.

Головна сфера практичного застосування моніторингу – це управління, а точніше, інформаційне обслуговування управління в різних областях діяльності.

Загалом моніторинг є достатньо складним і неоднозначним явищем. У різних сферах він використовується з різними цілями, але при цьому володіє загальними характеристиками і властивостями. Проте різні системи моніторингу, володіючи загальними рисами, існують і розвиваються достатньо ізольовано в рамках тієї або іншої науки або області управління.

Ступінь вивчення і інтенсивність використання його в різних сферах життєдіяльності нерівнозначні. Успішно вирішуються проблеми моніторингу, як на прикладному, так і на теоретичному рівнях, у сфері екології. Тут поняття моніторингу визначене і приймається більшістю наукового співтовариства. Достатньо глибоко опрацьований його методологічний апарат, створені засоби вимірювання, адекватні поставленим завданням, існує налагоджена система реалізації моніторингу, що включає збір, зберігання, обробку і розповсюдження отриманої інформації, статус його закріплений на законодавчому рівні.

Мета статті полягає в дослідженні сутності моніторингу в контексті європейських досліджень.

Наша історична розвідка стосовно емпіричного вимірювання освіти та моніторингу зарубіжних систем освіти відображена у таблиці.

Деякі вимірювання навчального процесу та проведення моніторингу освіти за періодами

Рік	Вид діяльності/ вчені	Сутність
30-ті роки XX сторіччя: ранній період	<i>Вимірювання освіти</i> (Ральф В. Тайлер,)	Американська Асоціація поступної освіти (Progressive Education Association in the United States) зробила спробу провести оцінювання та моніторинг освіти, щоб фундаментально реформувати середню освіту США. Відповідно з'явилася необхідність у створенні методологічної бази, тож дослідники освіти дедалі частіше зверталися до американського досвіду, а засновником оцінювання освітніх процесів почали вважати, по праву, Р. Тайлера.
1958 р. 1959–1961 рр.	<i>Вимірювання освіти</i> К. Арнольд Андерсен Роберт Торндайк, (Велика Британія) Бенджамін Блум (Чікаго), Гусен (Бельгія) та ін.	Вчений запропонував докладно порівняти національні системи освіти з використанням емпіричного вимірювання вхідних ресурсів і досягнень учнів. Створена система міждержавного оцінювання когнітивного «продукту» різних систем освіти через контрольні заміри досягнень учнів. Ідея вимірювань в освіті підтримана вченими різних країн, створено Міжнародну асоціацію оцінювання навчальних досягнень. Першим проектом оцінювання якої стало масштабне міжнародне дослідження досягнень у вивченні математики.
1960-ті рр. 1961 р.	<i>Оцінювання та вимірювання</i> Т. Шульц США, Велика Британія Японія	Зроблено спробу розробити низку способів проведення досліджень економічного та освітнього зростання, а також методів проведення вибіркового спостереження, які уможливили узагальнення для всього цільового контингенту на основі вибіркового даних. В подальшому такий підхід розроблявся і удосконалювався: – розроблено прийоми тестування груп, засоби і методи вимірювання й аналізу даних. Розвинувся новий напрям, який переріс в емпіричний підхід до порівняльної педагогіки; – розроблено загальнодержавний план, за яким розвиток системи освіти мав стати засобом стовідсоткового збільшення обсягу валового доходу на одну особу впродовж 1960-х р.

1966 р.	Джеймс С. Коулман	Результат перевершив очікування. – з’являється фундаментальна праця «Рівність освітніх можливостей»;
1967 р.	Френсіс Кеппел	– створено експериментальний комітет, що займався проблемою вимірювання освітнього маршруту.
1970 р.	<i>Оцінювання та вимірювання</i>	
1973 р.	Публікація ОЕРСР	– «Структура освітніх показників як вказівок для ухвалення урядових рішень». Описані 46 показників, які ґрунтувались на результатах втілення п’ятирічної програми і мали відображати вплив рівня освіти на особистість і на суспільство.
1974–1979 рр.		– ослаблення бази емпіричних досліджень;
1980 р.	<i>Вимірювання і моніторинг</i>	
1983 р.	США	– фундаментальна праця «Нація в небезпеці: потреба реформування освіти»;
1984 р.	Велика Британія, Нова Зеландія, Японія	– з’являються праці науковців про те, що цілі потрібно не просто вивчати і записувати на папері, їх потрібно формулювати з урахуванням завдань або стандартів успішності, яких треба досягти.
1990 р.	<i>Моніторинг</i>	
1992 р.	США	– фундаментальна праця «Формування стандартів для американської освіти».
<p>Так, по обидва боки Атлантичного океану система освіти загалом стала предметом спланованого системного оцінювання у рамках моніторингу освітнього маршруту. Тому поступово з’являлися праці, які відображали підходи до вимірювання й оцінювання.</p>		
2000 р.	Австралія, Ірландія, Канада, Нідерланди, Франція, Швеція	Збалансовані підходи до моніторингу освітнього прогресу стали щораз популярніші у різних країнах. Впроваджується багаторівневе спостереження і виміри результатів навчання. Розробляються і впроваджуються різні види моніторингу.

Сучасний освітній моніторинг у контексті європейського виміру відрізняється високим ступенем поліфункціональності. Його основними функціями є [1, с. 2]:

1. Інтеграційна – моніторинговий розвиток освітньої системи є

одним з її системоутворюючих чинників, забезпечує комплексну характеристику процесів, що відбуваються в цій системі.

2. Діагностична – сканування стану системи освіти і змін, які у ній відбуваються, що дозволяє об'єктивно оцінити дані явища.

3. Порівняльна – створює умови для порівняння станів системи освіти в цілому або різних її елементів як в часі, так і в освітньому середовищі.

4. Експертна – в рамках моніторингу можливе здійснення експертизи стану, концепції, форм, методів розвитку системи освіти, її компонентів і підсистем.

5. Інформаційна – моніторинг розвитку системи освіти є способом регулярного отримання зіставної інформації про стан і розвиток даної системи.

6. Прагматична – використання моніторингової інформації при ухваленні максимально заснованих і адекватних вимогам ситуації рішень, перш за все управлінських.

7. Прогностична – моніторинг дозволяє передбачити ступінь досягнення результату в умовах певної поведінки освітньої системи.

8. Контрольно-оцінна – моніторинг є механізмом виявлення ступеня досягнення результатів проведеної діяльності і оцінки відповідності отриманого результату заданим цілям.

9. Соціальна – дозволяє виявити умови, які сприяють задоволенню соціально-економічних, професійних і особових вимог до якості освіти.

Завдяки своїй структурі і функціям моніторингова система набуває комплексний, цілісний характер. Вона забезпечує універсальні можливості маркетингової діяльності у сфері освіти, в її різних підсистемах. Добре організований моніторинг «вписується в алгоритм маркетингових послуг в освіті, забезпечуючи інформаційну стабільність і запобігаючи дефіциту інформації, необхідної для ухвалення управлінських рішень» [3, с. 31].

Залежно від функцій моніторингу професійної підготовки зарубіжні дослідники [4] виділяють три його основних види:

1. Попередній – встановлення початкового рівня різних сторін особистості студента і, в першу чергу, його індивідуального рівня. Це необхідно для встановлення ступеня засвоєння тих понять й, положень, які вивчалися на попередніх етапах професійної підготовки, і вибору педагогом оптимального варіанту проектування і управління навчальним процесом.

Крім того, порівняння початкового і кінцевого рівнів професійної підготовки дозволяє виміряти ступінь сформованості умінь і навичок, аналізувати динаміку і ефективність дидактичного процесу і оцінювати професіоналізм як викладачів, так і навчальних закладів у наданні освітніх послуг.

2. Поточний – виконання функції зворотного зв'язку, дозволяє педагогу отримувати зведення про хід процесу засвоєння знань майбутнього фахівця. Він необхідний для діагностування ходу дидактичного процесу і зіставлення реально досягнутих результатів із запроєктованим.

3. Підсумковий – систематизація і узагальнення навчального матеріалу. На цьому етапі достатньо ефективно застосування тестових матеріалів, які повинні відповідати рівню національного стандарту освіти.

Такої думки дотримуються і багато вітчизняних вчених [6]. Розв'язання проблематики представленого дослідження закономірне із зіставленням різних проблем якості професійної освіти. Передбачається, що дана робота сприятиме подоланню в педагогічній теорії та методиці професійної освіти деяких суперечностей між появою нових і наявних технологій вимірювання професійної підготовки майбутніх фахівців та недостатньою результативністю освітніх процесів, а також недостатньою розробленістю поняття «моніторинг професійної підготовки». У зв'язку з цим дослідження знаходиться в прямій залежності від необхідності інтеграції досягнень європейської та вітчизняної науки і практики у галузі навчання і контролю. Використання вітчизняних і зарубіжних теоретичних і технологічних розробок у галузі моніторингу вимагає створення наукових, методологічних, теоретичних і технологічних основ контролю знань і вивчення проблеми управління якістю освіти.

Отож у деяких сферах науково-практичної діяльності моніторинг тільки освоюється, в інших його освоєння знаходиться на завершальному етапі. Таке положення дає нам досить унікальну можливість: дослідивши теорію і практику освоєння моніторингу в різних наукових і практичних галузях, його сучасний стан в системі освіти України, визначити шляхи підвищення ефективності використання моніторингу для реалізації поставлених нами цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bunderson C. V., Inouye D. K., Olsen J. B. The four generations of computerized educational measurement / In R. L. Linn (Ed.) Educational measurement (3 rd ed.). – N.Y. : Macmillan, 1989. – P. 367–407.
2. Chrosciel E., Plumbridge W. Handbook on modules of employable skills training. – Geneva : ILO, 1992. – 193 p.
3. Kingsbury G. G., Zara A. R. Procedures for selecting item for computerized adaptive tests // Applied Measurement in Education. – 1989. – № 2(4). – P. 359–375.
4. Learning to be. The world of education today and tomorrow / By E. Fanre, F. Herrera et.ce. – Paris : UNESCO; London: Harrap, 1972. – 313 p.
5. Lord F. M. Application of Item Response Theory to Practical Testing

- Problems. Hillsdale. – N.-J.: Lawrence Erlbaum Ass. Publ., 1980. – 266 p.
6. Martens D. Schlüssel-qualifikation / Verlag W. Kohlhamer. – Stuttgart; Koln; Mainr, 1994.
 7. Phillip C Schlechty. Schools for the 21-st Century. Leadership Imperatives for Educational Reform. – San Francisco, 1990. – 46 p.
 8. Rasch G. On Specific Objectivity: An Attempt of Formalizing the Generality and Validity of Scientific Statements // Danish Yearbook of Philosophy. – 1997. – V. 14. – P. 58–94.
 9. Shaping our Own Future in the European Higher Education Area // Convention of European Higher Education Institutions. – Salamanca. – 2001. – P. 29–30.